

Juhlapuhe

Arvoisa juhlaväki

Olemme tänään kokoontuneet arvokkaan asian ympärille, nimittäin: arvokas vanhuus.

Valtakunnallisen vanhustenviikon teemana on tänä vuonna: "Arvokas vanhuus on ihmisoikeus. Aina." Tämän vanhustenviikon teeman ympärille ovat koko maassa tapahtumia järjestämässä niin kunnat, seurakunnat, järjestöt, oppilaitokset ja monet muut yhteisöt. Meillä on ilo ja kunnia saada osallistua Hyvinkään kaupungin vanhusneuvoston järjestämään juhlaan.

Vanhustyön keskusliiton mukaan arvokkuus ja arvostaminen merkitsevät sitä, että huomioimme ajattelevan, toimivan ja tahtovan ihmisen iän tuomien ulkoisten muutosten rinnalla. Arvostaminen merkitsee siis kunnioittavaa kohtelua. Ihminen kokee tulleen arvostetuksi, kun hän kokee tulleen kuulluksi. Arvostaminen on myös sitä, että ikäihmiset ovat mukana suunnittelemassa, päättämässä ja toteuttamassa itseään ja elinympäristöään koskevia asioita. Arvostamista on, että palvelujärjestelmää kehitettäessä luodaan osallisuuteen mahdolliset rakenteet niin, että ikäihmisten ääni varmasti kuuluu.

Tämä seuraava lause Vanhustyön keskusliiton sivuilta pysäytti minut. Ensin en halunnut laittaa sitä osaksi tätä puhetta, mutta sitten päätin nostaa sen vahvasti esiin. "Arvostusta voimme osoittaa kohtelemalla ikääntyvää ihmistä niin kuin toivoisimme itse tulevamme kohdeksi, kun oma toimintakykymme on heikentynyt ja ulkoinen olemuksemme viestii pitkästä iästä."

Meillä on Suomessa ollut voimassa trendi, jossa ikäihmiset on ulkoistettu pois omista yhteisöistään ja jopa yhteiskunnasta. Ikäihmisiä on kohdeltu homogeenisenä joukkona, ikään kuin ikääntyneet olisivat yksi yhtenäinen ryhmä, jolla on samat tarpeet ja toiveet. Olemme rakentaneet erilaisia laitoksia, jotka ovat vain ikäihmisille tarkoitettuja. Lisäksi ne on usein sijoitettu kauaksi omaan rauhaansa, tai eristykseensä.

Palvelujärjestelmän kehittyminen on lähtenyt samoista ajatuksista. Karrikoidusti sanottuna ikääntymistä on tarkasteltu joukkona yhtenäisen ihmisryhmän vaivoja ja ongelmia, joihin vastaamaan on rakennettu palvelutarjotin kohtineen A, B ja C. Näiden palvelujen kohtaamattomuutta ikäihmisten tarpeiden kanssa on kuvannut se, että erilaiset yksilöt omine historioineen ja voimavaroineen olisivat tarvinneet hieman palvelua A, mutta erityisesti palvelua D ja E, joita ei edes ole suunniteltu osaksi ikäihmisille tuotettavaa hyvinvointia.

Hyvinkää on mukana Kansallisessa sosiaali- ja terveystalouden kehittämisoh-

jelmassa Kasteessa. Kaste on sosiaali- ja terveysministeriön kehittämisohjelma, jonka välityksellä valtionavustusta on mahdollista kohdistaa kehittämistyöhön. Hyvinkää johtaa Etelä-Suomen ikäihmisten kehittämisohjelmaa, Kotona kokonainen elämä.

Olemme tällä hetkellä Suomessa haastavassa tilanteessa. Tulevaisuutta ei voi rakentaa samoilla ajatuksilla ja välineillä kuin miten aikaisemmin kehittämistyötä on tupattu toteuttaa. Ikääntyneet ovat heterogeeninen ryhmä omine toiveineen ja tarpeineen. Kun tarkastellaan palvelujärjestelmän kehittymistä, meille on luotu hyvinvointia tavoilla, jotka tulevaisuudessa monesta eri syystä ovat jatkokehittämisen näkökulmista kestävämpiä. Meidän tulee kuitenkin pitää kiinni hyvinvointivaltion meille tarjoamista arvoista ja hyvinvoinnin viitekehyksestä.

Kotona kokonainen elämä -kehittämiskokonaisuudessa haasteenamme on päivittää kuntien tuottamaa kotihoitoa vastaamaan tulevaisuuden tarpeita. Niin sanotun Vanhuslain ja päivitettyjen laatusuositusten näyttämä tie on toiminut johtoajatuksena. Tavoitteenamme on ensin tuottaa sisältöjä tulevaisuuden Suomen parhaalle kunnan järjestämistä vastuulla olevalle hoivalle ja hoidolle. Suomen parhaalle, haastavaa eikö vain? Työtä tehdessämme olemme saaneet oppia, että käsitteenä kotihoito tulee määritellyksi nyt aivan uudella tavalla, tavalla, joka tukee ikäihmisen hyvinvointia.

Miltä hyvinvoivien ikäihmisten tulevaisuus näyttää? Ikääntyminen on osa normaalia elämäntapaa, ikäihmiset kuuluvat kiinteänä osana normaaleihin elämän yhteisöihin. Lähtökohtana kaikessa kehittämistyössä onkin ikääntyneen oikeus normaaliin asumiseen ja kotiin, kodikkaaseen ja turvalliseen asuinympäristöön sekä elämänmakuiseen elämään osana ympäröivää yhteisöä. Tämä perustuu aikuisten ihmisten omaehtoiseen hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen, vastuuseen itsestään ja läheisistään sekä oman tulevaisuuden suunnittelusta. Ikääntynyt nähdään aikuisena, elämäkokemusta omaavana yhteisön voimavarana.

Meille kaikille tulee eteen kuitenkin se hetki, jolloin tarvitsemme apua ja huolenpitoa. Myös rakenteet näihin tilanteisiin täytyy olla valmiiksi suunniteltuina ja olemassa. Mutta se ei saa tarkoittaa ihmisen muuttamista hoivan ja hoidon kohteeksi, pahimmassa tapauksessa repimistä irti omasta elämänympäristöstään ja omien läheisten yhteisöstä.

Kunnan järjestämistä vastuulla oleva palvelutuotanto heiluttaa tahtipuikkoa, mutta myös se on muutoksen kourissa. Valtakunnalliset linjaukset kotona asumisen ensisijaisuudesta eivät tarkoita ihmisten jättämistä heitteille heidän omiin asuntoihinsa. Pikemminkin se tarkoittaa sen varmistamista, että ikäihminen voi elää osana omaa yhteisöään – koti voi olla se omakotitalo tai tehostettu palveluasunto – ilman muuttamisen pakkoa palvelujen perässä. Hyvinvointi-, hoiva- ja hoitopalvelut joustavat ja muuttuvat ikäihmisen ympärillä. Tämä edellyttää kuitenkin aivan uudenlaisen yhteistyön ja toimintakulttuurin synnyttämistä. Tulevaisuudessa monitoimijainen verkostoyhteistyö vahvistuu. Monitoimijaisella tarkoitan yhteisön, vapaaehtoistoiminnan, järjestötoiminnan ja yritystoiminnan roolien

vahvistumista. Verkostoyhteistyöllä koordinoitua ja julkisessa ohjauksessa ta-
pahtuvaa suunniteltua kaikkien toimijoiden yhteistyöstä.

Kun ikäihmisen omat mahdollisuudet huolehtia hyvinvoinnistaan vähenevät,
ensin apuun tulee oma yhteisö ja vapaaehtoiset. Järjestöjen rooli tulee myös vah-
vistumaan. Kunnan järjestämismvastuulla oleva palveluohjaus pitää huolta riittä-
västä avusta ja erilaisia hyvinvointia, huolenpitoa ja hoivaa tarjoavia päivätoi-
minnan muotoja kehitetään. Varsinainen kunnan järjestämismvastuulla oleva hoi-
va ja hoito tuottavat ensisijaisesti kotiin apua sitten, kun muut mahdollisuudet
on hyödynnetty. Kansalaisyhteiskunnan rooli tulee siis vahvistumaan, mutta tä-
mä on luonnollista. Onhan suomalainen yhteiskunta kansalaistoiminnan tulosta.
Järjestöpuolelta on ehdotettu seuraavan suuntaisia tehtävänjakoja. Järjestöt voi-
sivat vastata tulevaisuudessa enenevässä määrin kansalaislähtöisestä ennalta-
ehkäisevästä toiminnan kuten yksinäisyyden torjunta, toimintakyvyn ylläpito ja
arjesta selviytyminen.

Eikö olisikin hienoa, kun saisimme kolmannen sektorin tärkeälle työlle sille kuu-
luvan painoarvon ja arvostuksen. Osana kunnan järjestämismvastuulla olevaa pal-
veluohjausta tavoitteena on rakentaa kaikki voimavarat hyödyntäviä kuntoutta-
via palvelukokonaisuuksia, jotka oikeasti vastaavat ikäihmisten toiveisiin ja tar-
peisiin.

Julkisen sektorin palvelutuotannossa henkilöstö kehittää omaa työtään priori-
teettinaan erityisesti kasvava ikäihmisten määrä, vähenevä työllisen työvoiman
määrä ja talouden haasteet. Lähtökohtana on ikäihmisten hyvinvoinnin turvaa-
minen. Muuttuva maailma haastaa kuitenkin nykyisiä käytäntöjä vauhdilla. Tule-
vaisuudessa palveluiden tuottaminen yhdessä koordinoitusti muiden toimijoi-
den kanssa haastaa palveluohjauksen kehittämisen lisäksi myös kotihoidon ja
tehostetun palveluasumisen palvelutuotannon. Laitoshoito on jo hyvää vauhtia
lähes purettu. Tulevaisuudessa meillä tulee olemaan yksi julkinen hoiva ja hoito,
joka kohdistaa voimavaroja ikäihmisten tarpeiden mukaan. Tästä on Suomessa
jo hyviä kokemuksia. Samoin tässä palveluketjussa on edustettuna terveyden-
huolto ja erikoissairaanhoidon niin, että keinotekoiset organisaatorajat on häivy-
tetty. Meillä on kohta lainsäädäntö jo olemassa, joka edellyttää tätä: nimittäin
sosiaali- ja terveydenhuollon palvelurakennemuutos.

Ikäihmisen näkökulmasta voimavaroja yhdistetään yhteisen hyvän tuottamiseen
ja ylläpitoon. Organisaatiokeskeinen näkökulma on muuttumassa asiakaslähtöi-
seksi elämänympäristö-näkökulmaksi. Tämä on iso muutos ja niin kuin kaikki
muutos, se herättää paljon erilaisia tunteita ja intressiristiriitoja. Meillä kehittä-
jillä varmuus muutokset oikeasta suunnasta on kuitenkin vahva. Sitä ei tehdä
pelkästään taloudellisten reunaehtojen vuoksi, vaan siksi, että meillä on toden-
nettua tulosta ikäihmisten hyvinvoinnin lisääntymisestä olemassa runsain mää-
rin. Maailmalta löytyy valtavasti tietoa, jossa lähtöasetelmana on ollut ikäihmi-
nen ja asiakaslähtöisyys, ei niin kuin meillä: organisaatio ja sen toiminta. Mutta
meidän on ymmärrettävä, että muutos on aina suuri asia, kaikille osapuolille.

Hyvinkäällä 75 vuotta täyttäneiden osuus on vuonna 2040 yli kaksi kertaa suu-
rempi kuin nyt. Haasteena kotihoidossa on erityisesti päivittäisen työn organi-

sointi ja toimintakäytänteiden kehittäminen. Hyvä mittari siihen on asiakkaan kanssa vietetty aika, joka on tärkeintä hyvässä asiakkaan tarpeet huomioivassa hoivassa ja hoidossa. Asiakkaan kanssa vietetyn ajan osuuden pitää olla yli 60% henkilöstön työajasta. Hyvinkäällä se on tällä hetkellä 34.6% henkilöstön työajasta. Mutta kehitämme koko ajan henkilöstön kanssa yhdessä työorganisointia, samoin työnteon tapoja päivitetään uusin osaaminen hyödyntäen. Työn uudelleenorganisointi helpottaa myös työntekijöiden työpaineita ja jaksamista.

Samalla kun kehitämme kunnan järjestämisvastuulla olevia palveluja, olemme lähteneet kehittämään Hyvinkäälle koordinaatiomallia, joka perustuu kaikkien tahojen suunniteltuun yhteistyöhön. Puhumme ns. reikäleipämallista, jossa on mukana kaupungin koordinaattorin lisäksi järjestöpuolen, seurakunnan ja yrityspuolen koordinaattorit. Nämä koordinaattorit kehittävät yhteistyötään niin, että kaikki olemassa olevat resurssit saadaan palvelemaan ikäihmisiä heidän tarvitsemillaan tavoilla. Resurssien kokonaisuohjauksen mahdollistamiseksi luodaan asiakkaan "ympäri" yhteen toimiva tiedonjako-/neuvonta-/ohjausrengas. Kukin sektori toimii oman koordinaattorinsa kautta, jotka myös kokonaisuutena koordinoivat tekemisensä yhteen.

Suomessa on erityisesti valtavan hienoa vapaaehtoistoimintaa sekä järjestötyötä. Tulevaisuutta ajatellen meidän täytyy kartoittaa olemassa oleva toiminta ja miettiä koordinoitusti kaikkien toimijoiden kanssa, miten varmistamme, että apua tarvitsevat saavat tarvitsemiaan palveluita juuri silloin, kun tarve on. Ikäihmisten kuntoisuuteen pohjautuvan palvelupolun alkupäässä painottuu kolmannen sektorin, seurakunnan ja yrittäjien palvelut koordinaattorien kevyellä ja joustavalla neuvonnalla. Myöhemmissä vaiheissa lakisääteisten palvelujen osuus kasvaa, jolloin palvelunohjaus ja -tuotanto enenevästi siirtyvät julkiselle puolelle.

Mutta me emme saa unohtaa ikäihmisiä innostuessamme kehittämään palvelutuotantoa. Osana hyvinvoivaa ikääntymistä ja dialogista yhteistyötä kaikkien palveluntuottajien kanssa meidän täytyy huolehtia, että kasvava ikääntyneiden osuus väestössämme osallistuu ja vaikuttaa oman ikääntymisensä suunnitteluun, saa tarvitsemansa avun ja viettää mielekkään elämän ehtoon. Tämä mahdollistuu vain varmistamalla, että meillä on olemassa rakenteet ja toimintamallit, joilla osallisuus mahdollistuu. Näiden toimintamallien ja rakenteiden tulee olla kaikissa vaiheissa niin, että ikäihmisten on mahdollista jatkuvasti suunnitella, olla mukana ja arvioida omaa hyvinvointiaan. Tulevaisuudessa ikäihmiset toimivat kappellimestareina heiluttamassa tahtipuikkoa oman elämänsä suunnittelussa.

Nyt on meidän hetki kirjoittaa haluttu tulevaisuuden tarina. Meidän täytyy rakentaa hyvinvointimme perusta uudelleen. Tämä edellyttää melkoisia muutoksia siinä, miten olemme tottuneet hyvinvointia, kotona asumista tukevia ja sinne tuotettavia palveluita ajattelemaan. Se edellyttää melkoista prosessien ja yhteistyötoimintamallien uudelleenmietintää ikäihmisten kanssa ja heille arvoa tuottaen.

Vanhustenviikon lähtökohtana on ajatus: ”Arvokas vanhuus on ihmisoikeus. Aina.” Tätä kohti olemme matkalla. Ja osaamista haemme meidän omilta työntekijöiltä, muusta Suomessa tehtävästä kehittämistyöstä sekä muualtakin maailmalta. Ja näitä oppeja olemme lähteneet yhdessä työstämään luodaksemme kestäväää hyvinvointia meille kaikille: arvokasta elämää ja arvokasta vanhuutta.